

Planovi za formiranje nordijske bezatomske zone

Radovan Vukadinović

Uz poljske inicijative za stvaranje bezatomske zone u Središnjoj Evropi, zabilježen je čitav niz različitih prijedloga, koji su u raznim evropskim regionima trebali voditi realizaciji osnovnog cilja — smanjenju vojne napetosti u odnosima između suprotnih vojno-političkih koalicija i postupnom poboljšavanju međunarodnih odnosa.¹

Istodobno, brojnost tih prijedloga i pokušaji njihova daljeg razvijanja, a ponegdje i dosta dugog održavanja u praksi političke akcije, išli su usporedo s naporima za realizacijom novih međunarodnih odnosa, te je tako i problematika bezatomskih zona postala na stanovit način pokazatelj kretanja evropskih odnosa. Bez obzira na mogućnost realizacije tih prijedloga, odnosno snage koje su se izjašnjavale u korist ili protiv nastanka bezatomskih zona, Evropa je dala velik doprinos preciziranju pojma i pokušajima ugrađivanja bezatomskih zona u nova kretanja u Evropi, pa i u širem spletu međunarodnih odnosa.

S druge strane, činjenica da se u Evropi nalazi najveći dio taktičkog nuklearnog oružja i da je ono ugrađeno u strategiju akcije dvaju vojno-političkih saveza, morala je također utjecati na pokušaje da se putem bezatomskih zona stvore područja oslobođena nuklearnog arsenala ili bar prividno slobodna u slučaju atomskog sukoba. Samim tim, prijedlozi te vrste također su se uključili u razvijanje ideja o evropskoj sigurnosti i suradnji kao sastavni dio nastojanja za mijenjanjem evropskih odnosa i jačanjem sigurnosti evropskih država.

Nakon mađarskih događaja 1956. godine posebno intenzivno je započela debata u raznim sredinama o potrebi povlačenja stranih vojnih snaga iz evropskih zemalja. Razrađen je i niz planova za povlačenje stranih

1

Vrlo iscrpan prikaz mnogobrojnih planova koji su trebali voditi dezangaziranju u Evropi dao je britanski autor Hinterhoff. U njegovu zborniku pobrojani su i vrlo kratko analizirani gotovo svi prijedlozi takve vrste od 1945. do 1959. godine. Pridržavajući

se podjele na razdoblja: »containment«, te zatim postupnog popuštanja napetosti, Hinterhoff je iznio bogatu panoramu različitih ideja, prijedloga i stavova. E. Hinterhoff, Disengagement, London 1959.

vojnih snaga, čiji su autori polazili od vrlo različitih postavki. Istodobno, među nosiocima takvih planova također su se mogle naći različite snage od političkih predstavnika velikih država, istaknutih vojnih rukovodilaca, vojnih teoretičara, diplomata pa sve do niza istočnoevropskih emigrantskih organizacija koje su smatrale da bi se s obzirom na politički trenutak ponovno mogla skrenuti pažnja na Istočnu Evropu, i izvršiti pritisak za povlačenje sovjetskih vojnih jedinica.² Tribina Ujedinjenih naroda postala je, mjesto gdje su se iznosili različiti prijedlozi za razdvajanje i povlačenje stranih vojnih snaga iz Evrope, a ta tema je dominirala i na sastancima na kojima se pokušavalo raspravljati o razoružanju i rješavanju tzv. njemačkog pitanja.

Nadovezujući se na Edenov plan iz 1955. godine u svojoj knjizi »The Challenge of Co-Existence« vođa opozicije u britanskom parlamentu H. Gaitskell predložio je da se najprije povuku sve strane snage s teritorija Njemačke »ostavljajući Njemačku kao zonu u kojoj neće biti stranih trupa«. Kasnije je trebalo nastojati da se ta zona proširi uključivanjem u nju Poljske, Čehoslovačke, Mađarske a »po mogućnosti« Rumunjske i Bugarske. Povlačenje je trebalo biti postupno i kontrolirano, a nakon toga trebalo je sprovesti kontrolu svih nacionalnih snaga država iz kojih bi strane trupe bile povučene. Blokovi bi i dalje postojali, ali glavni cilj: povlačenje sovjetskih vojnih snaga iz Istočne Evrope bio bi ostvaren, dok bi američke vojne snage ostale u Francuskoj i Velikoj Britaniji.

Realizacija tih mjera, koje su ipak sadržavale i prilično jasne naznake krajnjih želja, trebala je biti praćena kontrolom općeg naoružanja i stvaranjem »multilateralnog plana evropske sigurnosti« u kojem bi različite države iz neutralne zone dobile garancije velikih sila.³ Plan je kasnije (1958) dalje razrađen, zadržavši u osnovi iste polazne osnove.⁴

Međutim nakon Gaitskellova plana uslijedio je niz sličnih prijedloga istaknutih državnik Zapada i Istoka. Osnovna ideja, koju su pokušali lansirati zapadni prijedlozi bilo je povlačenje sovjetskih vojnih snaga iz Istočne Evrope, ujedinjenje Njemačke i njezina neutralizacija u smislu nesudjelovanja u vojno-političkim savezima.⁵

2 Posebno je značajna bila aktivnost emigrantskih organizacija u Velikoj Britaniji i SAD, čiji se osnovni zahtjev svodio na povlačenje sovjetskih vojnih snaga iz Istočne Evrope, vraćanje »suvereniteta« baltičkim državama i provođenje »demokratskih izbora« u istočnoevropskim državama. S obzirom na karakteristike tog razdoblja evropske političke povijesti, sigurno je da je čitava ta akcija imala prije svega propagandno značenje i da su je od početka do kraja podržavale određene snage na Zapadu.

3 H. Gaitskell, *The Challenge of Co-Existence*, London 1958. str. 56—58.

4 H. Gaitskell, »Disengagement: Why? How?« *Foreign Affairs* April 1958.

5 Zanimljivo je da je u tom razdoblju kao odgovor na brojne prijedloge nastale u različitim dijelovima Evrope nikao tzv. Adenauerov plan. Uključujući se u debatu o mogućnostima popuštanja kancelar Adenauer najviše je bio zaokupljen mogućnostima ujedinjenja Njemačke. Ukoliko bi se to ostvarilo, on je bio spreman izvršiti demilitarizaciju Istočne Njemačke u kojoj se ne bi nalazile ni snage Bundeswehra, ni NATO-a. To je trebao biti »dokaz« Sovjetima o miroljubivosti Njemačke. Razumljivo, da taj »plan« nije nikada bio ozbiljno razmatran.

Odgovarajući na brojne zapadne prijedloge takve vrste Nikita Sergejevič Hruščov u televizijskom intervjuu za američku televizijsku mrežu iznio je osnovne sovjetske pozicije, povezujući povlačenje stranih vojnih snaga sa znatno širom evropskom problematikom. Po Hruščovu: Sovjetski Savez bi bio spreman povući svoje vojne snage iz Poljske, Mađarske, Rumunjske i Njemačke DR, ali Amerika bi trebala povući svoje vojne snage stacionirane u SR Njemačkoj, Francuskoj, Italiji, Turskoj i Grčkoj i s drugih mjesta gdje su važne snage stacionirane a ja to ne znam«. Inzistirajući na uzajamnosti poduzetih koraka Hruščov je posebno naglasio: »Mi čekamo da Amerika poduzme takve korake, a isto tako Francuska i Britanija, i izjavljujemo da nećemo za njima zaostati«.⁵

Sovjetski prijedlog, koji je zapravo vrlo jasno precizirao širinu problematike i njezinu organsku vezanost uz razvoj međunarodnih odnosa u cjelini kako su to istakli i neki zapadni promatrači »na žalost nije naišao na zapadni odgovor«.⁶ Bez obzira da li je sovjetsko rukovodstvo s time računalo ili nije, činjenica je da Zapad nije bio zainteresiran za cjelovito i recipročno rješenje,⁷ već da je nastojao prije svega iznuditi parcijalne solucije, koje su sadržavale vrlo jasne prednosti za Zapad ne uvažavajući, međutim, sovjetske stavove.

Jedini koji je pokušao uzeti u obzir Hruščovljev tekst bio je John Foster Dulles, koji je predložio da treba pokušati Norvešku uključiti u Nordijsku obrambenu zajednicu (o čijem se formiranju u to doba mnogo raspravljalo) a zauzvrat bi Sovjetski Savez trebao dopustiti da se u Mađarskoj provedu slobodni izbori. Međutim, prijedlog nije nikako imao isto značenje za Zapad i Istok, te nije ni ozbiljno razmatran ni na Zapadu ni na Istoku.

Baltik — zona mira

U skladu s pojačanim naporima država članica Varšavskog ugovora za stvaranje bezatomskih zona u raznim dijelovima Evrope tekao je napor za realizaciju slične zone na Baltiku.⁸ Sovjetska diplomacija je i prije

E. Hinterhoff, *Disengagement...* op. cit. str. 198—199.

⁶ Soviet News, June 2, 1957.

⁷ Brojni autori na Zapadu (Van Zeeland, Denis Healey, John Slessor) sa žaljenjem su konstatali da je Zapad ipak morao prihvatiti sovjetski prijedlog i da se možda već tada moglo vidjeti kakve su prave namjere sovjetskog rukovodstva. E. Hinterhoff, *Disengagement...* op. cit. str. 205.

⁸ Pobornik prihvaćanja Hruščovljeve ideje bio je američki senator Knowland koji je pisao: »Hruščov je pružio mogućnost otvaranja, koju ne treba ignorirati. Ona nam daje priliku da ispitamo njegove riječi u odnosu na sovjetske akcije.« Senator Knowland cit. po: »E. Hinterhoff, *Disengagement...* op. cit. str. 206.

⁹ Ideja o stvaranju zone mira na Baltiku prvi put se razmatrala na međunarodnoj konferenciji za smanjenje međunarodne napetosti u Stockholmu u ljeto 1954. godine, a kasnije su je podržale organizacije

pokazivala interes za postizanje takvog sporazuma, koji bi izvršio stanovitu demilitarizaciju baltičkog prostora, a kasnije u nekoliko navrata SSSR je predložio bilateralne dogovore s pojedinim baltičkim zemljama kako bi se smanjile vojne snage.¹⁰

Sovjetski Savez je nakon povlačenja svojih vojnih snaga iz finske baze Porkala bio osobito zainteresiran da se na baltičkom prostoru ne dopusti dalje naoružavanje, što je s druge strane, imalo neposrednu vezu s jačanjem Bundeswehra i nastojanjima da se domogne atomskog i nuklearnog oružja.

Ostvarujući politiku zacrtanu u okviru planova Varšavskog ugovora vlada Njemačke Demokratske Republike je u rujnu 1958. godine pozvala sve baltičke države da sklope pakt o nenapadanju. Vlade Sovjetskog Saveza i NR Poljske u zajedničkoj izjavi od 22. srpnja 1959. godine podržale su tu inicijativu usmjerenu na smanjivanje napetosti i osiguranje kolektivne sigurnosti i učvršćenje mira u tom području.¹¹

Ne posustajući u svojim nastojanjima i vjerojatno potaknuta dijalogom koji se poveo o planu Rapackog vlada DR Njemačke ponovno je 7. lipnja 1960. godine nastupila s novom političkom inicijativom. U svojoj noti vlada DR Njemačke pozivala je sve vlade baltičkih država da potpišu dvostrane ili višestrane ugovore o prijateljstvu i suradnji ili pak ugovore o nenapadanju.¹²

Sovjetski Savez, a posebno N. S. Hruščov koji je bio veliki pobornik stvaranja bezatomskih zona videći u njima značajno sredstvo koje bi moglo voditi smanjivanju utrke o naoružanju i jačanju međusobnog povjerenja između Istoka i Zapada, odlučno je podržao sve inicijative sličnog karaktera. U svom govoru u Rigi 3. lipnja 1959, on je istakao prijedlog za stvaranje zone mira na Baltiku. To je istodobno bio poziv svim baltičkim zemljama da zajedničkim snagama pomognu realizaciju baltičke zone mira u kojoj je svakako dominirala ideja da se iz tog prostora odstrani atomsko i nuklearno oružje.¹³

Prijedlozi te vrste nisu, međutim, nailazili na podršku u baltičkih zemalja članica NATO-a, pa čak i švedski ministar vanjskih poslova Uden govoreći u Ujedinjenim narodima odlučno je odbio taj sovjetski poziv.

Iako ideja o stvaranju bezatomske zone na Baltiku nije urodila plodom, ona je ipak oko sebe okupila značajne društvene snage iz niza baltičkih država koje su djelovale poput predstavnika javnog mišljenja i sprijateljjenih baltičkih gradova, razmjenjujući delegacije, izložbe, umjetničke,

za zaštitu mira u ostalim nordijskim zemljama.

VI. Prokofew, Severnaja Evropa i mir, Moskva 1976. str. 128.

10
E. Hinterhoff, Disengagement... op. cit. str. 285.

11
N. Kapčenko, Vnešnjaja politika socijalističkih stran — politika mira, Moskva 1961. str. 114—115.

12
V. Kotyk, o zahranični politice socialističkih stran, Praka 1964. str. 151.

13
E. Hinterhoff, Disengagement... op. cit. str. 285.

kulturne i sportske grupe što je svakako doprinosilo boljem upoznavanju i zblizavanju različitih država.¹⁴

Posljednji pokušaj koji je sovjetska diplomacija, odnosno N. S. Hruščov učinio u naporu za realizacijom baltičke zone mira bio je iznesen u njegovu govoru u Varšavi 17. lipnja 1959. godine. Tom prilikom on se osvrnuo globalno na značenje popuštanja na evropskom kontinentu ističući mogućnosti i potrebe zajedničke akcije svih evropskih država. U tom kontekstu on je istakao potrebu stvaranja bezatomskih zona koje bi na području

- srednje Evrope
- Baltika i Skandinavskog poluotoka
- Balkana i Jadrana

omogućile realizaciju mirnijih međunarodnih odnosa, lišenih napetosti i stalnog jačanja naoružanja.

Osvrćući se na kritike i zamjerke koje stavljaju neki političari skandinavskih zemalja, posebno u odnosu na potrebu povlačenja sovjetskih raketnih jedinica u dubinu sovjetskog teritorija, Hruščov je između ostalog rekao: »Kada govorimo o problemu jamčenja sigurnosti skandinavskih zemalja u slučaju njihova uključivanja u zonu bez raketa i atomskog oružja, smatramo potrebnim da se i zapadne zemlje i Sovjetski Savez obavežu da će tretirati teritorij zahvaćen tom zonom kao područje koje je izvan dometa raketa i nuklearnog oružja i da će poštovati status tog područja. Ujedinjeni narodi mogu također biti pozvani da sudjeluju u nekom obliku u rješavanju tog problema.¹⁵

Međutim prijedlozi za stvaranjem baltičke bezatomske zone nisu naišli na podršku.¹⁶ Članice NATO-a bile su izrazito protiv takve ideje i one su je vidjele kao još jedan pokušaj sovjetske diplomacije »da oslabi redove zapadnog saveza«. ¹⁷ Tako je čitava ideja s vremenom napuštena da bi se

14

Tzv. »nedjelje mira« postale su redovna manifestacija na kojima sudjeluju predstavnici nordijskih zemalja, DDR i BRD, Sovjetskog Saveza i Poljske. Već na prvom sastanku 1959. godine prihvaćen je poziv koji će kasnije ostati ugrađen u aktivnost tih organizacija u kojem se između ostalog kaže: »Baltičko more zauvijek mora ostati more mira. Ono mora biti otvoreno more. Nužno se izboriti za to da na skandinavskom poluotoku i u bazenu Baltičkog mora bude stvorena bezraketna i bezatomska zona«.

Meždunarodnaja zinz', 1959, br. 8. str. 42.

15

Polish Facts and Figures, July 25. 1959, str. 6.

16

Vlada Demokratske Republike Njemačke je u toku 1962. godine učinila još jedan značajan pokušaj realizacije tih ciljeva. Se-

kretarijatu Ujedinjenih naroda bila je 13. ožujka 1962. predana nota u kojoj se predlagalo da se radi proširenja procesa popuštanja stvori bezatomska zona na širokom području »od Skandinavije pa sve do Jadrana zaključno«. Taj prijedlog trebao je na stanovit način sumirati sva dotadašnja nastojanja za stvaranje bezatomskih zona i na simbolički način njime se vjerojatno htjelo još jednom podvući njihovo značenje.

Dokumente zur aussenpolitik der Regierung der Deutschen Demokratischen Republik, Band X, Berlin 1963. str. 291.

17

Tako na primjer sovjetske inicijative ocjenjuje britanski autor Hinterhoff koji ističe da su one sve zajedno bile neprihvatljive za Zapad.

E. Hinterhoff, Disengagement... op. cit. str. 294.

ponovno pojavila u donekle modificiranim prijedlozima za stvaranjem nordijske bezatomske zone. U tom novom pothvatu koji traje već relativno dugo glavni inicijator je finska diplomacija, koja uporno nastoji realizirati ideju koju istodobno odlučno podržava Sovjetski Savez zajedno sa svojim saveznicima iz Varšavskog ugovora.

Nordijska bezatomska zona

Za razliku od svih ostalih prijedloga o stvaranju bezatomskih zona u Evropi, ideja o formiranju takvog područja na sjeveru Evrope dobila je najširu elaboraciju, odražala se u političkoj praksi najdulje vrijeme i, s druge strane, pozitivno je utjecala na jačanje interesa u širim međunarodnim krugovima. Svakako, da je takvom stanju doprinio niz razloga unutrašnjepolitičkog i znatno šireg, međunarodnog karaktera. Naime, specifično nordijsko područje u vojno-strategijskim kalkulacijama ima vrlo veliko značenje. Na unutrašnjem planu svih pet nordijskih zemalja u velikoj mjeri koordiniraju svoju politiku, pa čak i problemi vanjske politike i obrane, koji ne podliježu koordinaciji na posredan način ipak dobivaju slična označja. Činjenica da su nordijske zemlje povezane različitim nitima: Norveška, Island i Danska su članice NATO-a, Švedska je tradicionalno neutralna, dok je Finska povezana Ugovorom o prijateljstvu, suradnji i uzajamnoj pomoći sa Sovjetskim Savezom, ne ometaju razvijanje intenzivne nordijske suradnje, što zapravo omogućava da se sve više profiliraju i neka zajednička vanjskopolitička gledanja. Osim toga, sve zemlje evropskog sjevera, bez obzira na svoju pripadnost savezu NATO ili pak blokovsku nevezanost, aktivno se zalažu za međunarodno popuštanje i realizaciju mirnijih evropskih odnosa.¹⁸

Sve to zajedno moralo je utjecati na pojavu, razvijanje i stalno održavanje interesa za realizaciju bezatomske zone na evropskom sjeveru. Taj interes, koji je bio različito manifestiran u pojedinim fazama međunarodnih odnosa, posebno je došao do izražaja u doba sazrijevanja oblika novog evropskog dogovaranja. U fazi postupnog prevladavanja hladnoblokovske politike i traženja putova za realizaciju evropske sigurnosti i suradnje, bezatomska zona na području sjevera ponovno je dobila na svojoj važnosti i to zbog strategijsko-vojnih, i izrazito političkih činilaca, koji su svaki sa svoje strane mogli pozitivno djelovati na realizaciju širih evropskih procesa dogovaranja i sporazumijevanja.

Prvi sovjetski prijedlog za stvaranje baltičke bezatomske zone i proglašavanje Baltika »morem mira« odlučno je odbacio švedski ministar vanjskih poslova Uden. U svom obrazloženju on je istakao da je Sovjetski Savez jedina zemlja na Baltiku koja raspolaže atomskim oružjem, te da je teško zamisliti da bi SSSR bio spreman povući to oružje s velikog dijela

18
O djelovanju nordijskih zemalja i specifičnostima njihovih odnosa vidi: R. Vukadi-

nović, »Internordijski odnosi i djelovanje Nordijskog Savjeta«, Politička misao 1966. br. 3. str. 121—138.

prostora kako bi se mogla stvoriti bezatomska zona na Baltiku. Radi realizacije takve zone Uden je predlagao da se najprije zabrane ispitivanja atomskog i nuklearnog oružja, te da se tek nakon provođenja te zabrane u život diskutira o formiranju bezatomske zone na Baltiku.¹⁹

Kad su 1961. ponovno nastavljeni eksperimenti atomskim oružjem, švedski ministar vanjskih poslova Uden predložio je osnivanje tzv. kluba bezatomskih zemalja. Citava ideja, koja je kasnije elaborirana u nizu prilika, dobila je po svom tvorcu naziv *Udenov plan*, a u osnovi se svodila na zahtjeve da zemlje koje nemaju atomsko i nuklearno oružje poduzmu inicijativu, za izradu sporazuma koji nuklearne države ne bi mogle ne prihvatiti. To se moglo ostvariti na taj način da nenuklearne zemlje donesu deklaraciju u kojoj bi tvrdile kako će one u slučaju potpisivanja sporazuma o zabrani nuklearnih eksperimenata prihvatiti njegove obaveze.²⁰

Citava procedura te akcije bila je sračunata kao pritisak na nuklearne države i da im se deklaracijom nenuklearnih zemalja stave na znanje težnje velikog broja država za postizanje univerzalnog sporazuma o zabrani nuklearnih pokusa. S druge strane, takva akcija trebala je, po mišljenju Udena, izvršiti neku vrstu psihološkog pritiska na nuklearne zemlje, suočavajući ih s činjenicom da su ostale nenuklearne zemlje jedinstvene u svom pristupu ograničenju nuklearnog oružja.²¹

Radi realizacije tog značajnog političkog akta švedska vlada službeno je zatražila od Ujedinjenih naroda, odnosno njezina sekretara, da pošalje cirkularno pismo svim vladama nenuklearnih zemalja s upitom: da li se one slažu da ne pristupe izradi svog vlastitog oružja. Stav švedske vlade jasno je svjedočio o namjeri Švedske da nastavi s vršenjem pritiska na nuklearne zemlje. Zbog toga je bilo istaknuto da Švedska rezervira pravo da se opskrbi nuklearnim oružjem sve dotle dok se ne postigne međunarodni sporazum o zabrani nuklearnih eksperimenata.

No, švedski odgovor na cirkularno pismo sekretara Ujedinjenih naroda ipak je ispustio zahtjev za postizanjem općeg sporazuma o zabrani nuklearnih eksperimenata. U svom odgovoru od 24. veljače 1962. godine švedska vlada je postavila nekoliko zahtjeva:

— nuklearne sile moraju postići sporazum o zabrani nuklearnih eksplozija

— sporazum o stvaranju nenuklearne zone treba biti ograničen (u švedskom prijedlogu na 5 godina)

— sporazum takve vrste prestat će važiti ukoliko neka od nuklearnih sila napadne neku od zemalja iz bezatomske zone.²²

19

N. Andren, *Power-Balance and Non-Alignment*, Stockholm 1967. str. 176.

20

Ibid. str. 177.

21

Ibid. str. 178.

22

Zanimljivo je da ovu akciju švedski autor

prof. Nilsen promatra kao »izvanredno interesantan plan s obzirom da je njime švedska vanjska politika nastojala djelovati u pravcu razvoja jednog međunarodnog bitnog pitanja. Čineći to ona je odstupila od tradicionalne pasivnosti u pitanjima od značenja za velike sile, što je u osnovi stalno označavalo švedsku vanjsku politiku.

Istodobno, Švedska je stavila do znanja da će prihvatiti uvjete takvog sporazuma, ukoliko on bude postignut prije kraja 1963. godine. No kako se to nije desilo, čitav Udenov plan je izgubio na svom značenju i ubrzo je sasvim napušten.

Švedski kritičari Udenovog plana napali su ga kao pokušaj vezivanja zemlje uz neka buduća nuklearna rješenja, smatrajući da je Unden krenuo negativnim pravcem. Međutim, sasvim je sigurno da je osnovni cilj autora švedskog plana bio da se ubrza zajednički rad na stvaarnju sporazuma kojim bi se zabranile nuklearne eksplozije, te da se u tom cilju izvrši i pritisak u obliku zajedničkog djelovanja goleme skupine nenuklearnih država.

Kubanska raketna kriza 1962. godine i zategnuti odnosi među super-silama usporili su osjetno razgovore o postizanju općeg sporazuma o zabrani nuklearnih eksplozija. S tim u vezi, sekretar Ujedinjenih naroda sugerirao je da se pristupi formiranju bezatomske zone, bez prethodnog realiziranja univerzalnog sporazuma. Ta U Thantova inicijativa, koja je istodobno bila potaknuta odgovorima na Udenov plan u kojima je golema većina nenuklearnih država istakla svoju rješenost da idu putem postizanja zabrane nuklearnog oružja, znatno je utjecala na finskog predsjednika Urha Kekkonena. Nakon povratka iz Jugoslavije, gdje je u to doba boravio i U Thant, Kekkonen je u intervjuu za londonski Times izjavio da je pitanje kontrole nuklearnog oružja središnje pitanje međunarodnih odnosa.²³ Male zemlje u tom pogledu mogu učiniti relativno malo, jer je glavna snaga u rukama velikih država. Ali čak i male zemlje mogu doprinijeti mirnom rješenju problema. Najmanje što one mogu učiniti jest da se suzdrže od bilo kakvih koraka koji bi mogli povećati međunarodnu napetost.

Pozivajući se na prijašnji Udenov plan, koji nije bio geografski limitiran te se nije odnosio na područje Norda, Kekkonen se posebno zadržao na mogućnostima formiranja bezatomske zone na području evropskog sjevera. Ističući da Ugovor o miru striktno zabranjuje Finskoj proizvodnju ili nabavku nuklearnog oružja, finski predsjednik je naglasio da u skladu s politikom neutralnosti Finska neće dopustiti na svom teritoriju ni stacioniranje stranog nuklearnog oružja. Ostale skandinavske zemlje koje su također bez nuklearnog oružja formiraju same po sebi bezatomsku zonu, koja je međutim zasnovana na unilateralnosti njihove akcije, a ne na nekom međunarodnom ugovoru.

Zalažući se za stvaranje bezatomske zone Kekkonen je posebno istakao da bi to faktičko stanje trebalo legalizirati, odnosno da bi potpisivanje

Plan je bio u cjelini kompatibilan s politikom nesvrstavanja (nonalignment). On nije zauzeo stav u prilog ni jednog bloka, već je izvršio nepristranu kritiku obaju». Ibid. str. 178.

23

Posebno tu vezu između U Thantove inicijative, Udenovog plana i Kekkonenova boravka u Jugoslaviji naglašava finski pisac M. Jakobsen, koji kaže da je stajalište generalnog sekretara U Thanta proizvelo velik utjecaj na Kekkonena i da je on ubrzo nakon povratka u Finsku počeo razmišljati o mogućnostima realizacije ideja. M. Jakobsen, *Finish Neutrality*, London 1968, str. 94—95.

ugovora o stvaranju bezatomske zone na sjeveru Evrope bilo u skladu s interesima nordijskih zemalja i da ne bi mijenjalo uspostavljenu ravnotežu snaga, niti bi pak povrijedilo interese neke izvanjske sile. Sve to zajedno bi za zemlje Skandinavije značilo veću sigurnost i stabilnost, a tako bi one bile isključene iz »područja nuklearnih spekulacija«.²⁴

Kekkoneov plan osim što je ponovno skrenuo pažnju na konkretno geografsko područje, gdje bi se mogla formirati bezatomska zona, unio je u međunarodne odnose nove elemente razmišljanja logikom nuklearnog doba. Naime, za Kekkonena je postalo jasno da veća vojna sila ne znači i veću sigurnost, odnosno da samo kvaliteta i kvantitet naoružanja ne mogu osigurati nacionalnu sigurnost.

U skladu s prijašnjim razmišljanjima, koja bi se mogla nazvati klasičnima, efekat zastrašivanja i obranbene sposobnosti oružanih snaga pojedine zemlje mogli su se stalno unapređivati nabavkom sve novih vrsta oružja, što je svakako podrazumijevalo stalnu modernizaciju armija. Pridržavajući se svojih nacionalnih interesa i opće orijentacije na polju realizacije vlastite sigurnosti nordijske zemlje su upravo šezdesetih godina razmišljale o tim kategorijama, uvjerenе da u svijetu pojačanog naoružavanja i stalno prisutnog nuklearnog oružja, opskrba njihovih armija sličnim vrstama oružja može povećati osjećaj njihove nacionalne sigurnosti. S tim u vezi u Danskoj i Norveškoj kao članicama NATO-a, te Švedskoj kao neutralnoj državi iznosili su se stavovi o tome da male zemlje trebaju taktičko nuklearno oružje, kako bi prisilile jačeg napadača da u slučaju napada izvrši »disperziju svojih snaga«. Nakon povlačenja s položaja ministra vanjskih poslova Unden je u svojoj knjizi odlučno napao takva razmišljanja približavajući se u velikoj mjeri Kekkonenovim stavovima.²⁵

Po Undenu, pobornici naoružavanja taktičkim nuklearnim oružjem švedske armije, računaju s mogućnosti velike invazije na zemlju uz upotrebu konvencionalnog naoružanja. Međutim, vrlo je malo vjerojatno da bi se takav napad mogao desiti u suvremenim uvjetima. Stvarna opasnost za Švedsku, a to se u velikoj mjeri može odnositi i na Finsku, nije neka »separatna, lokalna agresija, već nedobrovoljno uključivanje u opće evropski konflikt«. Posjedovanje nuklearnog oružja u takvoj situaciji ne bi u većoj mjeri izmijenilo napadačeve planove niti bi moglo izmijeniti krajnji ishod sukoba. To je, kako je pisao Unden, samo povećani »hazard« za manju zemlju — eventualnog posjednika takve vrste oružja. Razlozi, kako ih je Unden vidio, koji dovode do takvog stanja ogledaju se u:

— činjenici da umjesto da zaplaši potencijalnog napadača, posjedovanje nuklearnog oružja može utjecati na njegovu odluku da poduzme preventivni nuklearni napad,

— isticanje da je to oružje defanzivnog karaktera neće sačuvati samo po sebi određenu zemlju, s obzirom da od subjektivne ocjene zavisi kakve

24
Vidi tekst u: *Neutrality: The Finish Position, Speeches by dr Urho Kekkonen*, London 1970. str. 143—145.

25
M. Jakobson, *Finish Neutrality ... op. cit.* str. 95—96.

su intencije države a pogotovu od subjektivne procjene zavisi ocjena druge nuklearne strane i njezinih namjera.

Zaključujući da nema zaštite od nuklearnog napada Unden je tvrdio da je znatno važnije da se »ograniči opasnost uključivanja u rat nego da se jačaju vojne sposobnosti.«²⁶ Sve to zajedno u biti je sadržavao i Kekkonenov način razmišljanja i njegov plan djelovanja nordijskih zemalja.

Analizirajući nešto kasnije položaj malih država u novim uvjetima nuklearnog djelovanja velikih sila predsjednik Kekkonen je istakao da je njihov položaj ugroženiji nego prije. »Velike zemlje imaju sposobnosti da sačuvaju dijelove svog društva i da oni funkcioniraju čak u doba nuklearnog rata. Mala država u vojnom savezu nema takvih uvjeta. Njezin geografski položaj je najčešće buffer zona, ili pak nema vrijednosti u alijansi; posebno ako je nuklearno oružje stacionirano na njezinu teritoriju, to će biti prvi cilj u nuklearnom sukobu.« Ocjenjujući tu situaciju Kekkonen je odmah dodao da zbog svih tih razloga u današnjim međunarodnim uvjetima malim zemlja u povoljnom geografskom položaju neutralnost pruža »bolje šanse da prežive u općem ratu nego što im to pruža alijansa s jednom od velikih sila, unatoč tome što je cilj takve alijanse upravo postizanje maksimuma sigurnosti u slučaju rata.«²⁷

U vezi s razvojem međunarodnih odnosa među nordijskim državama Kekkonen se posebno založio za rješavanje pitanja norveško-finske granice (Laponija) gdje zapravo dolaze u neposrednu blizinu snage Varšavskog ugovora i NATO-a. Po Kekkonenu to je jedino područje koje bi u slučaju općeg sukoba moglo utjecati na to da Finska izgubi svoju neutralnost. S tim u vezi, on je pozvao norvešku vladu da zajednički s Finskom razmotri mogućnost stvaranja sporazuma kojim bi se zaštitilo norveško-finsko granično područje od eventualne vojne akcije u slučaju sukoba između velikih sila. Uz tu mjeru, stvaranje bezatomske zone na području Sjevera trebalo je također zaustaviti proliferaciju nuklearnog oružja i ojačati sigurnost čitavog područja Sjevera.

Zaključujući svoja razmatranja Urho Kekkonen je rekao: »Politika neutralnosti sigurno zahtijeva adekvatnu nacionalnu obranu; međutim, glavna odgovornost za našu poslijeratnu neutralnost leži, i ležat će na našoj vanjskoj politici. Ukoliko političkim sporazumima ojačamo sigurnost, možemo stvoriti jamstvo na konsolidaciju mira u geografskim područjima: Laponiji i Baltiku, koja su područja direktnog dodira između NATO-a i Varšavskog ugovora; čini se logičnim da će to utjecati na ulogu nacionalne obrane u našoj politici neutralnosti.«²⁸

Kekkonenov plan uz svoje pobornike našao je odmah i kritičare. Naime, različita opredijeljenost nordijskih zemalja i strani utjecaji nisu se ni ovdje mogli izbjeći. U Danskoj i Norveškoj, kao članicama NATO-a, plan je bio shvaćen kao pokušaj njihova isključivanja iz zapadnog vojno-političkog saveza, što bi naravno moglo izazvati čitav niz posljedica u njihovim

26
Ibid.

27
Neutrality: The Finish position ... op. cit.
str. 133.

28
Ibid.

odnosima s ostalim zapadnim državama. U Švedskoj nakon Udenovog plana postojalo je opće uvjerenje da je pitanje nuklearnog oružja vrlo značajno, ali da upravo zbog toga treba odgoditi švedsko izjašnjavanje za izradu takvog oružja, ili protiv nje.²⁹

Neposredno odgovarajući na Kekkonenov poziv 30. svibnja 1963. godine danski ministar vanjskih poslova P. Hakkerup istakao je da plan treba razmotriti u svjetlu općih pregovora o razoružanju i da u sadašnjem trenutku »ni jedna od skandinavskih zemalja ne posjeduje atomsko oružje i ni jedna od njih ne namjerava promijeniti svoju politiku u tom pitanju«. Nešto kasnije, kada su se intenzivirali glasovi za Kekkonenov plan i protiv njega, Hakkerup je izjavio da je riječ o vrlo složenom pitanju i da to prelazi okvire djelatnosti jedne vlade. Stoga bi i pitanje stvaranja nordijske bezatomske zone moglo biti razmatrano tek u »općeevropskom okviru«.³¹

U Švedskoj je nakon izrade tzv. Udenovog plana i osobito njegovih kasnijih stavova bilo stvoreno opće uvjerenje da je pitanje uključivanja atomskog oružja u naoružanje švedske armije vrlo složen problem, te da upravo zbog toga treba odgoditi konkretno izjašnjavanje. S druge strane, švedska vlada nastojala je što više povezati mogućnosti stvaranja nordijske bezatomske zone s potrebom slabljenja napetosti u međunarodnim odnosima. Na taj način prve švedske reakcije bile su vrlo slične danskim.

Predsjednik Kekkonen pokušao je u rujnu 1963. godine iskoristiti sastanak ministara vanjskih poslova nordijskih zemalja u Stockholmu za dalje elaboriranje svog plana i pridobijanje ostalih nordijskih zemalja. Iako je plan bio detaljno proanaliziran, zbog suprotstavljanja Norveške prekinuta je diskusija te čak u završnom komunikatu nije ni spomenuto da se o planu raspravljalo. Norveški stavovi bili su vrlo odlučno protiv i u njima se prvenstveno naglašavalo da je nuklearno oružje isključiva stvar Norveške, te da se o tome ne može razgovarati na nordijskom sastanku.

U ljeto 1964. godine Norvešku i Dansku posjetio je N. S. Hruščov, koji se od samog početka energično zalagao za stvaranje nordijske bezatomske zone pružajući punu pomoć i podršku predsjedniku Kekkonenu. Zajednički sovjetsko-danski i sovjetsko-norveški komunikati posebno su istakli zadovoljstvo sovjetske vlade što su se Danska i Norveška izjasnile protiv stacioniranja nuklearnog oružja na njihovim teritorijima. Iako je ta odluka imala i stanovitu ogradu: »u doba mira«, to naravno nije bilo spomenuto u saopćenjima. Koristeći tu situaciju predsjednik Kekkonen istakao je da s obzirom na to da ni u ostalim nordijskim zemljama nema nuklearnog oružja oba saopćenja služe istom cilju kao i njegov plan tj. bezatomskoj Skandinaviji.³²

Međutim, nepovoljan prijem i pokušaji da se Kekkonenova inicijativa prikaže kao miješanje u unutrašnje stvari drugih nordijskih zemalja, pa

29
Ibid. str. 190.

30
P. Hakkerup cit. po: Vl. Prokofov, op. cit.
str. 133.

31
Ibid.

32
M. Jakobson, *Finish Neutrality ...* op. cit.
str. 97.

čak i prenošenje sovjetskih stavova, utjecali su na to da je za jedno dugo vremensko razdoblje finska diplomacija gotovo sasvim napustila dalje promoviranje Kekkonenova plana.³³

Tek 1970. godine državni sekretar Tötterman je izjavio: »Naša dva vanjskopolitička prijedloga povezana uz sigurnost nordijskih zemalja — stvaranje zona bez nuklearnog oružja i tzv. granični ugovor koji bi trebao biti potpisan s Norveškom — zadržavaju svu svoju vrijednost«. Zanimljivo je svakako da je oživljavanje te inicijative bilo istaknuto u kontekstu napora za pripremu Konferencije o evropskoj sigurnosti i suradnji čime je i finska inicijativa dobila na svom značenju.³⁴

Tekuća nastojanja da se smanje mogućnosti konfrontiranja na međunarodnom planu, pogotovo nuklearnim oružjem, i značajni naponi da se konkretnim mjerama jačaju svi oni oblici interevropskog međudržavnog djelovanja, koji doprinose realizaciji mira i sigurnosti, u velikoj mjeri doprinose ili jačanju novih ili pak oživljavanju već postojećih inicijativa. Najbolji primjer tih novih strujanja u Evropi predstavlja i pojačani interes za davni finški prijedlog o stvaranju bezatomske zone na području evropskog Sjevera.

Vraćanje toj političkoj akciji, koju je počeo finški predsjednik Urho Kekkonen još godine 1963, u današnjim uvjetima ima svoje uže i šire značenje. U prvom redu, novi finški prijedlozi za stvaranje bezatomske zone³⁵ jasno pokazuju da je težnja za odstranjivanjem nuklearne opasnosti s područja sjevera Evrope čvrsta konstanta finske vanjske politike, koja u naporima za očuvanjem i jačanjem svoje nezavisnosti koristi svaku akciju koja može ojačati finske nacionalne interese. No, osim toga, promatran u širem spektru općih evropskih kretanja, novi finški prijedlog zaslužuje, također, pojačanu pažnju, jer pruža sliku mogućnosti takvog razvoja i u nekim drugim dijelovima Evrope, što bi sve zajedno moralo voditi pozitivnom razvijanju odnosa u tom dijelu svijeta.

Međutim, budući da su u odabiranju mogućnosti rješavanja pitanja svoje nacionalne sigurnosti nordijske zemlje krenule različitim putovima, ocjenjujući u različitom obliku stupanj eventualne opasnosti, logično da one ni u tadašnjim međunarodnim uvjetima opterećenim krizama između blokova, nisu mogle naći zajednički jezik o Kekkonenovu planu o stvaranju bezatomske zone na Sjeveru. Iako ni tada — kao uostalom ni danas — na području evropskog sjevera nema stacioniranog nuklearnog oružja a niti se ono tamo proizvodi, nordijske zemlje ipak nisu pokazale svoju spremnost za zajedničkim rješavanjem tog značajnog pitanja, koje zadire u sigurnost svake od njih.³⁶

33
Ibid.

34
Na tu činjenicu posebnu pažnju skreće finški autor O. Appunen. O. Appunen, »A Nordic nuclear-free zone — the old proposal or a new one«, Yearbook of Finnish Foreign Policy, 1964, Helsinki 1975, str. 42.

35
Doc. A/PV 2239. 23. 9. 1974.

36
Vidi o tom problemu vrlo dobru studiju: J. J. Holst, Five Roads to Nordic Security, Oslo 1973.

Promjene u međunarodnim odnosima sedamdesetih godina ponovno su obnovile pitanje stvaranja bezatomske zone na Sjeveru, u razoružanju, vođenoj u Generajnoj skupštini Ujedinjenih naroda godine 1972, zatim u istupu finskog ministra vanjskih poslova Ahti Karjalaine na XXIX zasjedanju, kao i u debatama za vrijeme održavanja prve faze Konferencije o evropskoj sigurnosti i suradnji,³⁷ te na sjednicama KESS u Ženevi. Taj pojačani interes i trud da se u novim uvjetima dobije šira međunarodna podrška za nekadašnji Kekkonenov prijedlog, nije slučajna. U nekoliko navrata je prilikom finsko-sovjetskih susreta na vrhu SSSR podržao finsku akciju zato što bi »trebala pridonijeti jačanju mira i sigurnosti u tom dijelu svijeta«.³⁸

Finska diplomacija — tražeći širu međunarodnu podršku — nije zaboravila ni nordijski kontekst, odnosno nastojanja da se aktiviraju političke snage tih zemalja koje bi potpomogle ostvarenje spomenutog prijedloga. Na zasjedanju Nordijskog savjeta 1975. godine u Reykjaviku finški ministar vanjskih poslova Kaleva Sorsa zauzeo se za tu ideju, što je bio presedan u aktivnosti tog specifičnog međunarodnog organizma.³⁹

Za razliku od šezdesetih godina, kako to ističu neki nordijski analitičari međunarodnih odnosa, promijenilo se značenje i vrijednost tog prostora u globalnim relacijama.⁴⁰ U doba smanjene mogućnosti korištenja raketa dugog dometa, obje super sile bile su zainteresirane za posjedovanje vojnih baza i u tom dijelu svijeta, s kojih bi u slučaju potrebe mogle lansirati svoje rakete. Međutim, kako su se danas u velikoj mjeri izmijenila sredstva takvog masovnog udara, koji sada uglavnom počiva na raketama dugog dometa ili pak podmorničkim raketama s nuklearnim bojivim

37

Ideja o stvaranju bezatomske zone u Evropi svoje posebno istaknuto mjesto dobila je u govorima ministra vanjskih poslova u Helsinkiju 1973. godine za vrijeme održavanja I faze Konferencije o evropskoj sigurnosti i suradnji. Rumunjski ministar vanjskih poslova Macovescu ističući mjere koje bi trebale voditi razvijanju boljih odnosa među evropskim zemljama rekao je: »Važnost stvaranja bezatomske zone u različitim dijelovima Evrope i formalno preuzimanje obveza od strane velikih sila da neće upotrebiti atomsko oružje protiv zemalja koje ga ne posjeduju ili ga ne proizvode«. Tom prigodom ponovno je bio obnovljen i zahtjev za pretvaranjem Balkana u zonu »mira i suradnje, slobodnu od nuklearnog oružja i bez stranih trupa i vojnih baza«.

Govoreći na kraju Konferencije finški ministar vanjskih poslova Karjalainen je posebno potcrtao vrijednost svih koraka koji bi mogli voditi jačanju uzajamnog povjerenja među sudionicima Konferencije. S tim u vezi on je podsjetio na prijedlog pred-

sjednika Urha Kekkonena o stvaranju bezatomske zone na sjeveru Evrope. Po Karjalainenu »sada je vrijeme da se ispita ta konkretna ideja na novoj osnovici u skladu s drugim sugestijama za stvaranje takvih zona i posebno s geografskim limitacijama u Evropi i općenito«.

Conference on Security and Cooperation in Europe, Stage I — Helsinki (Verbatim Records), Helsinki 1973.

CSCE/I/PV, 4. str. 41—42.

CSCE/I/PV, 7. str. 44—45.

38

Pravda 18. 10. 1974.

39

J. J. Holst, The Nordic Nuclear-Free Zone Plan Today: u A Nuclear Free Zone and Nordic Security, Helsinki 1975. str. 31.

40

J. K. Meittinen, Nuclear Weapons and Nordic Security, u: A Nuclear Free Zone op. cit. str. 42—48.

glavama, otpala je i vrijednost pojedinih područja, u tom slučaju evropskog Sjevera, kao potencijalne raketno-nuklearne baze.

Doduše, ako je i činjenica da političke snage nastoje održati takvo stanje u kojem se nordijske zemlje pojavljuju bez nuklearnog oružja, sasvim je drugo pitanje vezano uz mogućnost pružanja garancija i njihovu stvarnu vrijednost u slučaju sukoba. Na pitanju garancija velikih sila i prvobitni Kekkonenov plan je zapeo, a isto čini se vrijedi i danas. Naime, za sve nordijske države vrlo je vjerojatno da će i dalje ostati bez nuklearnog oružja, ali je drugo pitanje da li će u novim uvjetima one moći biti sigurne od eventualnog lansiranja raketa dugog ili srednjeg dometa na njihov teritorij u slučaju nekog većeg međunarodnog konflikta.

U političkom smislu postojeća situacija izaziva, također pojačane rasprave i donekle je već polarizirala političke snage na evropskom sjeveru. Dio političkih krugova, npr. u Danskoj i Norveškoj, smatra da bi stvaranje denuklearizirane zone trebalo poslužiti kao uvertira u smanjivanju naoružanja, a zatim i kidanju veza tih zemalja sa Sjevernoatlantskim paktom. Jer bez obzira na to što ne posjeduju nuklearno oružje na svom tlu, obje zemlje u cijelosti prihvaćaju vojnu doktrinu Atlantskog saveza, a Norveška, osim toga, aktivno sudjeluje u grupi za nuklearno planiranje NATO-a. Stoga je sasvim razumljivo da se i nuklearno oružje, u sklopu vojne doktrine elastične reakcije, pojavljuje kao važan element, bez obzira da li je to oružje stvarno prisutno na danskom ili norveškom tlu ili nije. Tome treba dodati i specifičan položaj Islanda s američkim vojnim bazama.

Osim toga, u Norveškoj se osobito mnogo operira s potrebom proširivanja nordijskog shvaćanja denuklearizirane zone. Tvrdi se da je na poluotoku Kola Sovjetski Savez izradio važne instalacije, te da, između ostalog, na tom dijelu stacionira velik dio sovjetskih podmornica opremljenih raketama za lansiranje nuklearnih bojnih glava, pa da bi, u krajnjoj liniji, i taj dio sovjetskog teritorija trebalo uključiti u denukleariziranu zonu.

U neutralnoj Švedskoj stavovi su znatno bliži finskima, posebno u drugoj fazi napora za realizaciju Kekkonenova prvobitnog plana. Švedski promatrači posebno ističu vrijednost dosadašnjih rješenja koja se uzimaju kao najbolji primjer moguće realizacije finskog prijedloga. Zauzimajući se za sve mjere razoružanja, švedska politika nastoji i finski prijedlog ugraditi u šire tokove međunarodnih odnosa. Pitanja garancije velikih sila ne postavljaju se u Švedskoj tako oštro kao u nekim drugim nordijskim zemljama, a u pogledu poluotoka Kola Švedska jasno stavlja do znanja da je uvjerena kako sovjetska podmornička flota i dio ostalih vojnih instalacija nisu postavljeni protiv nordijskih zemalja, već je to sastavni dio legalnih obrambenih snaga u blizini nordijskih zemalja.⁴¹

Na Konferenciji ministara vanjskih poslova o evropskoj sigurnosti i suradnji, Švedska je istakla da finski prijedlog zaslužuje posebnu pažnju i da treba nastaviti rad na izučavanju mogućnosti njegove realizacije.

41
Anders Thundborg, *Nuclear Weapons and the Nordic Countries Today* A swedish Commentary u: A. Nuclear ... op. cit. str. 34—36.

Kao neposredno zainteresirana strana i kao velika sila Sovjetski Savez budno prati nastojanje za denuklearizaciju nordijskog područja i neobično je zainteresiran za postizanje takvog sporazuma. Od prvih sovjetskih izjava o spremnosti da se garantira status denuklearizirane zone svakoj zemlji koja se proglasi takvom, sovjetski rukovodioci nisu propuštali priliku da ponovno naglase svoju spremnost za stvaranje takve zone na sjeveru Evrope. Promatrajući sadašnje mogućnosti smanjenja naoružanja, prvenstveno u okvirima američko-sovjetskih dogovora, sovjetsko rukovodstvo zainteresirano je da se nastavi s radom na finskom prijedlogu koji bi se mogao ugraditi u globalni détente i u tokove novog evropskog sporazumijevanja. Inzistirajući i dalje na pružanju maksimalnih garancija, Sovjetski Savez pokazuje da nije izgubio interes za takvu zonu i da unatoč novim evropskim kretanjima smatra da je njeno stvaranje korisno, te da se time mogu ostvariti značajni politički i vojni doprinosi.⁴²

To, zapravo, pokazuje da bi tek u višoj fazi postojanja pojačanog evropskog povjerenja, sigurnosti i svestrane suradnje bilo moguće pristupiti realizaciji takvog projekta. S tim u vezi stoji i pitanje garancija velikih sila, jer je upravo na polju nuklearnog oružja jasno da je njegove granice nemoguće limitirati te i svaki pokušaj izdvajanja pojedinih geografskih regija uza svo moralno-političko ili propagandno značenje, mora ipak voditi računa o objektivno postojećim vojnim realnostima.

Samo u uvjetima sređenih međunarodnih političkih odnosa, i to u najširem smislu, gdje će se početi od pretpostavke nedjeljivosti mira, moguće je s uspjehom raspravljati o vrijednosti denukleariziranih zona. U tom kontekstu, sadašnja finska diplomatska inicijativa nekima se može činiti preuranjenom, ali unatoč tome ta se nastojanja danas uključuju u proces širih evropskih i svjetskih promjena, kojima se nastoji ograničavati primjena sile i njezini protagonisti. Zbog toga, bez obzira na sadašnje mogućnosti da se finski prijedlog ostvari ili ne, u svakom slučaju on zaslužuje pozitivnu ocjenu, jer svojim glavnim intencijama ulazi u ta nova stremjenja za stvaranjem novih, sigurnijih i demokratskijih međunarodnih odnosa.⁴³

42
Ju. I. Gološubov, Skandinavija i problemi poslevoennoj Evropy, Moskva 1974, str. 242—244.

43
Detaljnije o tome vidi:
R. Vukadinović, »Pokušaji denuklearizacije evropskog Sjevera«, Međunarodna politika 1975. br. 610. str. 21—24.

*Plans for the Creation of
Nordic NFZ*

Summary

Radovan Vukadinović

It is suggested that the ideas of the establishment of an atom-free zone had played a major role in the efforts to place European relations on a new foundation, despite the fact that so far no project of this kind has ever been put into effect in Europe. The area that is closest to the realization of this idea is Northern Europe, for years the subject of discussion as a potential model zone free of nuclear weapons.

Starting from the first proposals to turn the Baltic into a sea of peace, the author analyzes the various ideas put forward from various quarters, stressing the need and importance of an atom-free zone in the Nordic region. Particular attention is given to the so-called Uden Plan and to the persistent efforts of Finnish diplomacy to arrive at an agreement whereby the present actual state of affairs — no Nor-

dic country has any nuclear weapons stationed on its soil — would achieve international legal recognition.

After reviewing current views on this matter the author points to the revival of this idea at the Helsinki Conference on European Security and Cooperation and to the renewed Finnish efforts for the establishment of an atom-free zone in that part of Europe. Although the present Finnish initiative may appear premature, it nevertheless comprises part of a broader effort, on a European scale and beyond it, to restrain the use of force and its protagonists. The conclusion is proposed that, regardless of its present feasibility, the Finnish proposal merits favourable assessment, fitting as it does into the current aspirations to establish more secure and democratic relations in Europe.